

Nemzeti Társalkodó

November' 25-dik napján 1833.

É r t e k e z é s

*A' Sasról, mint az Erdélyi Magyar
Nemzet' katonai, és czimeres jeleről.*

„Mores consuetudinesque Majorum Nostrorum minime
videntur spernendae, nam habent quid sancti, et venera-
tionis, — — — — et inde olim omnis virtus, et gloria pro-
manavit.“ Justus Lipsius.

A' Sasnak képe használtatott még a' leg-
régibb időkben is mint katonai jel (signum
militare) vagy arra készült rúdakon, vagy
pedig paísakan, azutáni időkben pedig czi-
merekben is. — Xenophon (*Kyropaid Lib. 7*)
bizonyítja, hogy Cyrus idejében már a' Per-
sáknál egy arany Sas hordoztatott a' király
és tábora előtt „Regium insigne se videre
dicebant aquilam auream in spelta super ha-
stam extensam alis scilicet patentibus.“ — A'
Persák' példáját követték a' Romaiak is (Lu-
can I. 7.) és napjainkban láttuk a' Sasat
francia hadak között is büszkén, és szinte
meggyőzhetetlenül villogni. — Paísakan pe-
dig hordozták már Anchises, Antiochus, A-
ristomenes, 'sat. (Lásd Haeping de jure in-
sig. cap. 2. §. 10.)

tetett, 's jószágai vissza is adattak. Károly királynak e'ről szöllő vissza-iktató parancslevele (Mandatum Restatutorium) 1321-ről, és a' fennebbi ok-levél találtaik gróf Wass familia' levél-tárában.

Sigmond király alatt 1437-ben az Erdélyi Magyar Nemesség' zászlóját, vagy is Sassát hordozta Vajdaházi Nagy Pál, — ezt bizonyítja a' következő oklevél:

„Conventus Monasterii B. M. V. de Clusmonostra - - - - ad universorum notitiam - - - volumus pervenire, quod nobiles viri Ladislaus filius Benedicti Farkas, - - - - Paulus Magnus de Waydaháza, *vexillifer universitatis regnicolarum Hungarorum, et Valachorum - - Transsylvaniae,* - - - - parili voce detexerunt, et confessi sunt in hunc modum e. c. t. Datum Sabbatho proximo post festum Visitationis B. M. V. anno Domini 1437-o.“ — Lásd: Benkő Milkovia Tom. II. pag. 319. — Pray Hierar. P. I. pag. 174. — Katona Tom. XII. p. 792.

A' mohácsi útközet után is van még nyoma annak, hogy a' nemzeti Sas-tartó, vagy hordozó hivatal fenállott, és hogy a' Sasnak képe az Erdélyi Magyar Nemzet' táborában mint katonai jel az ezerek előtt hordoztatott légyen, mert 1555-ben Nyárádtói Pókai Balás, a' nemzeti Sassal, és az erdélyi tábornak nagyobb részével elhagyván Ferdinánd király felekezetét, 's magát a' Török-höz (a' ki Isabella királynét, 's fiát II-dik János 'Sigmondot Erdélybe vissza kívánta

vinni) csatolyán, Szentiványi Kendi Ferencz, és Ruszkai Dobo István Erdélyi Vajdák által minden jóságaitól megfosztatott; — az erről szóló oklevél következő:

„Nos Franciscus Kendi de Zentiván, et Stephanus Dobo de Ruzka Waywodae Transylvaniae memoriae commendamus, significantes quibus expedit universis, quod quia provida legum sanctio, Regnorumque, et Regum salus exposcat, ut non solum fideles, inque fidelitate inconcurse perseverantes justis laborum, et fidelitatis praemiis reficiantur, et augeantur, sed ut et infideles promeritis peccatorum suorum, perjuriique poenis, et condemnatione afficiantur, hinc est, quod ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod quum *Blasius Pokai de Nyaradteo Vexillifer aquillae gentium Transylvanarum hungaricalium* immemor fidei, fidelitatisque caesareae, Regiaeque majestatis Dno, Dno. clementissimo debitae, immemorque *excellētis sui officii, quo exeroitui praesse, vexillumque gentium praeferre jurejurando tenetur*, nupernis diebus in conflictu cum immani Christianitatis hoste, in confiniis Regni habito, unacum signo, seu vexillo partes nostras deserendo, semet Thureis associaverit, ac non exiguam gentium nostrarum catervam, in ruinam, et obprobrium Christiani nominis post se traxerit, taliterque victoriam de manibus nostris fraudulenter, et dolose subtraxerit, hinc universa ejus bona ubilibet existentia, et signan-

ter in Possessione Nyaradteo habita nos quoque de manibus ejus, et posteriorum suorum eripienda decrevimus, prout et decernimus per praesentes, antiqua Regni consuetudine, et lege ita exigente, et mandamus firmissime, ut ipse Blasius Pokai infidelis e consortio et serie nobilium Regni hujus in perpetuum, nunquam amplius revocabiliter, eliminetur, et ejiciatur. In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem praesentes Literas nostras authenticas expediri, et communiri fecimus. Datum in arce Véch feria VI-a prox po anno Dni. 1555-o.

Ezen oklevelet 1616-ban Bollyai Antal a' Károlyvári Káptalan leveles tárából maga számára hitelesen lemásoltatta.

Az azutáni időkben, 's névszerént Báthori 'Sigmond, és utána a' többi fejedelmek az Erdélyi nemzetek' czimereit pénzeikre 's pecsétjeikre kezdvén metszeni, az Erdélyi magyar nemzeti sas csak az említett pénzekben és pecsétben, 's nem különben az Erdélyi magyar nemzet pecsétjén jelenik meg; eltűnvén pedig a' táborból a' nemzeti sas, annak tartó és hordozó hivatala-is megszűnt, mert annak további emlékét 's nyomát sem történet-íróinkban, sem pedig oklevelekben lelmi nem lehet. — Bizonyos mindazát, hogy Erdélynek a'kor-is, mint a' többi külső nemzeteknek, országas zászlója volt, mely a' régi nemzeti sasnak helyét potoltaki. Illyen a'kori időbeli országos zászlókat már ma nem láthatni többé, mert mind elvesztenek, és mivel

azoknak leírását, vagy képét senki fel nem jegyezte, vagy rajzolta, azért bizonytalan ma, valyon azokon csupán a' nemzeti sas? vagy a' három Erdélyi nemzetek' egygyesült czímere? vagy pedig a' fejedelem czímere ragyogott é?

Ma pedig az Erdélyi sas magára, minden más czímer nélkül, csak az Erdélyi magyar nemzet' pecsétjén ily körül-írással: „*Sigillum Comitatum Transilvannie*,” — és nemes Fejér Vármegye czímerén, és pecsétjén, — a' más két Erdélyi nemzet czímerével pedig egyesítve, Erdély országának czímerében, 's Uralkadónk' pecsétjein és czímercin jelenik-meg.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gróf Kemény József

Magyar Tudós Társaság' Tagja.

Mária Kristina Spanyol Királyné. —

Mária Kristina a' spanyol királyné, 1-ő Ferencz nápolyi királynak második hitvesétől IV-dik Károly spanyol király Mária Isabella leányától származott leánya, Palermóban 1806-ban április 27-kén született. Nyájassága és mindeneket megnyerni tudó kelleme már ifju korában kedvessé tévék őt a' nép előtt, és úgy látszott hogy ő is, valamint idősb testvérei a' Berry herczegné 's Luisa Karolina spanyol infans Paula Ferencz nője, nagy anyjoknak Károlina austriai her-

czegaszszonynak lelki tulajdonait nyerék örökségül. Atyja udvaránál az innepélyes pompák alkalmával elmellőzé az érdemtelen udvari kedvelteket, és az udvari kegyelemmel nem dicsekedhető mívelt lelkes férjfiakkal társalkodék, 's így lelki tehetségeit sok oldalulag mivelve, a' nápolyi művészet gyűjteményben, melyet örömet látogatott, sokszor adta bizonyosságait alapos jól tañált ítéleteinek. Ferdinánd spanyol király 1829-ben harmadik hitvesét is elveszesztvén, mindjárt Mária Kristinának testvére leányának, 's első hitvese unoka hugának kezét kéré-meg. Azon esztendő szeptemberében elhagyá ő nápolyt szülőji társaságában, 's déli Franciaországban keresztül utazván, december 11-dikén tartá Madridba pompás menetelét. Elhivatása oly királyi székre vezeté őt, melyet gyakori szélvészek környékezének, 's oly fejedelem oldalához kapcsolá, kit különböző pártok szántsándékoson ingerlének, a' papság ösztönözött, vakmerő udvariak csaltak, és — ezek miatt szinte minden alattvalójiban ellenségeit tekintené. Az ifju királyné nyájas kelleme által nagy befolyással bírt a' királyra, és ezt az udvari pártok titkos tekervényei közt, okoson tudá használni. A' vak 's kegyetlen reactio folyama megakadott, és ha még igazság és szelidség nem uralkodott is, ha a' király házassága alkalmával kihirdetett bünefedésnél fogva kevés számüzötteket hívott is vissza, de legalább a' rettegés uralkodása megszűnt. Az absolutismus és

az inquisitio baráti félni kezdének. Midőn a' királyné megáldatott állapotja nyilvános-
 sá lett, kihirdettetett a' pragmatica sanctio,
 melynél fogva az 1713-ban szeptember 10-
 kén V-dik Filep által béhozott 's az asz-
 szonyi nemet a' királyi székről kirekesztő ö-
 rökösödési törvény eltöröltetett, és a' kastiliai
 örökösödési törvény esmét visszaállított.
 A' mint a' király 1830-ban martzius 29-én
 költ rendelkezésében említi, ezen törvényt még
 IV-dik Károly hozta volt az 1789-ki Cor-
 tések ajánlatára, de az mind eddig a' levél-
 tárokban titokban tartatott. A' király akaratja
 győzedelmeskedett a' státus tanács ellenál-
 lásán. A' király ezen elhatározását, egyfelől
 hitveséhez vonzó szeretete, más felől az a-
 postoli párt alattomos szövevényein való bosz-
 szankodás okozá, mely párt mérész kívána-
 taival a' király testvérét don Carlost idézé
 a' királyi székre; és ezen határozata mellett
 álhathatoson megis maradt, semmit sem te-
 kintvén a' bourbon ház más ágazatainak kü-
 lönösön X-dik Károlynak közbe szollására,
 ki mint familia feje, nemzetsége örökösödé-
 si törvényében minden ilyes változtatást tu-
 lajdon megegyezésétől kívána felfüggesztetni.
 A' pragmatica sanctio által az absolutisták
 és diplomaták között támadt nyughatatlan moz-
 gások, a' juliusi revolutio után felébredt fon-
 tosabb érdekek, 's közelebbi félelmek által
 lecsendesültek. October 10-kén a' királyné
 egy leányt hozott a' világra, ki Mária Isa-
 bella Luisa nevet kapott, korona örököst il-

lető tisztelet jelekkel tiszteltetett, és a' király azon esetre ha házassága fiu örökösrel meg nem áldatnék leányát királyi széke örökös-sévé nevezte. 1852-ben janariusban a' királyné egy második leányt szüle. Az apostoli párt folytatá alattomban mesterséges szövényeit don Carlos részére, ki az új örökösödési törvénynél fogva magát és fíjait a' királyi székből kirekesztve látá; de ezen párt veszedelmes szándéklatai csak akkor tettettek ki, midőn a' gyengélkedő királyt oly terhes betegség nyomá-le, mely halálos ki-menetellel fenyegetett. A' király ezen állapotjában a' királyné leggondosabb részvétellel viseltetett hozzá, 's midőn tulajdon gyermekei boldogságára 's érdekeire gondos figyelemmel vigyazna, felfedezé azon titkos szövetkezéseket, melyeket egy szélesen elágazott párt, a' közhatalom 's a' király élete ellen, már rég óta forrala. Hogy férjét, ki már végvonaglatiban láttzott lenni, megoltalmazhassa, testvérétől infans don Francesco de Paula hitvessétől segítettve, erős lélekkel 's elhatározottsággal foglalá-el a' fő hatalmát. A' királyiszék színlett hamis barátairól levoná ál-orczájikat, hív 's felvilágosodott hazafiakkal kerité magát körül, 's midőn a' király váratlanul meggyógyulá, csak akkor tudta-meg, kinek köszönhetné szabadulását. Mig a' király halállal küzde, Calomarde öt-tet egy oly rendelet aláírására bírá, mely a' *pragmatica sanctio* hátaozatival ellenkezett, 's ezen rendelet csak hamar elterjedt. Mi-

helyt meggyógyult a' király, elűzte Calomardet udvarától, és 1852-ben December 31-kén összevgyűjté a' ministereket 's főbb nemeseket királyi palotájába, előttök egy ok-levelet készített, melynél fogvást tőle beteg ágyában alacson rosz emberek által, nép kívánságával színtlett hazug előterjesztésekkel kicsikart rendelését, semmit érőnek nyilatkoztatta. A' királyné az absolutistákon nyert győzedelme után, kitetsző derék férfiakat hívott a' kormányra, kik közt főként Encina de la Piedra, Cafranga, és Del Pino tündöklének, 's a' mig a' külügyek miniszterévé kinevezett londoni követ Zea Bermudez megérkezett, oly rendeléseket bocsátott-ki, melyek Spanyolország alapos elrendelése felől reményt nyujtva, 's a' népoktatás javítását ígérve, Spanyolország felett új világosság hajnalt derítének. A' száműzöttek sorsa is könnyebbített. A' király e' folyó évben 1855-ban januarius 4-kén egy levelet intézett a' királynéhoz, melyben betegsége alatti magaviseletét háládatoson megemlérve köszöni, Spanyolország boldogságára czélzó rendeleteit megerősíti, 's egészsége teljes helyreállásáig a' kormányt reá bizza. Egyszermind a' királyné jóltévő munkássága emlékéül, emlékpénzt is veretett. A' királyné különböző pártok által környékezve, igazgatása ideje alatt tullépett azon czélon, mely Spanyolországban az ország mostani állásához képest elérhetőnek látszék; és sok oly tetteket vitt véghez, melyek által az absolu-

tisták engesztelhetetlen gyűlölségét magára vonta, 's csak azoknál tanált pártfogást, kik azt remélték, hogy az új örökösödési rend oltalmazásáért, javító rendszabások által jutalmaztatnak-meg. — Mihelyt Zea Bermudez Londonból visszatért, 's a' közügyek igazgatásában részt kezd venni, legottan meghasonlás támadt a' ministerek közt, és a' királyné pártfogolta javítási rendszertől vissza léptek. A' királyné ámbár még mind küzde testi gyengélkedésekkel 's gyakori betegség megújulásnak vala kitéve, a' különböző pártok befolyásítól szabadon nem maradhatta, 's ötet mindenként arra igyekeztek bírni, hogy a' kormányt esmét általvegye. A' titkos igazgatás 's különbféle ellenkező udvari pártok megszokott rendszerénél fogva, a' királynak esmét külön Camarillája lett, melyben Grijalba birt különös nagy befolyással, és a' királyné Camarillája ennek ellenébe dolgozott. A' fő hatalmak közt támadt meghasonlás új bátorságot önte infans don Carlos hiveibe, 's ezek a' királyt körülfogó udvariak közt is nagy befolyást nyertek. Sokan infans d. Carlosnak koronára juthatását könnyen megtörténhetőnek képzelvén, nem akarák az ő eltávoztatását nagyon sürgetni, ámbár ezt a' királyné 's maga a' király is igen ohajtották. Lärmás lázadások háborították olykorolykor Madridban és az ország több részeiben is a' köz csendességet, 's ily esetek alkalmával az elszort gunyiratok községesen kárhozták az aszszonykormányt.

Sőt még a' diplomaták befolyása is egygyesült az ellenkező pártok viszálykodásiban, 's az alatt míg a' francia követ gr. Rayneval a' királynét és rendszerét pártfogásával gyámolítá, más felől több udvarok követei az ellenpártot segítették. A' Cortesek összevívátásának nagy kérdése, mit a' királyné, az új örökösödési törvény megerősítéséért kívána, 's a' reform baráti nagyobb engedmények megadásáért ohajtva vártak, a' király tanácsossit is végre meghasonlásra vitte, 's utóbb martius hónapban még is a' régi rendszer baráti lettek győzedelmesek. — Minekutánna a' király ismét által vette a' kormányt, a' királyné által összeállított ministerium eloszlattatott, és Zea Bermudez martius hónapban első helyet foglala az igazgatásban. A' királyné az óta political közvetlen befolyásából sokat vesztett, jöllehet az új kormány tagok is, a' pragmática sanctio megerősítésén munkálnak, és a' Corteseket egybehívták, hogy a' korona örökös infansnének hódolatokat letegyék. Az absolutisták a' király életében úgy látszik felhagytak ellenkező szándékjokkal; de a' jövendő mutatándja-meg, ha valyon infans don Carlos eltávoztatásával (aprilis 1835) elhatározó győzedelmet nyertek é az absolutista párton? —

A' Szultán leánya férjhez menetele.

A' török Szultán idősb leányának a' huszonkét éves Salyha szultánnének császári

kedvelt Hálil Basával tartandó házassági össze köttetésére igen nagy készülétek tételnek. Ezen ifjú ember eleintén rabszolga volt, de Seraskier basának kedvét megnyervén, ennek fogadott fiává leve, a' Szultánnak bemutatattott, ki őt előbb basává tevé, azután a' pétersburgi udvarhoz követnek nevezé; jelenleg pedig főhadi tármester. A' mult évben Kapudán basa vagy is első Admiral volt, és az ő lassúsága és alkalmatlan volta miatt szalasztották el az egyiptomi hajóserget. Egyébaránt a' Szultán vérségéből valakivel házasságra lépni, nagyon veszélyes tisztesség, mert ha az aszszony férjére ráun, azt csak hamar valamely úton elveszesztvén, igen könnyen szerez új férjet magának. Az ily megkérések alkalmával, sok nagyon különös czeremoniák szoktak történni: „A' herczeg aszszony törét kivonván halállal fenyegeti a' kérőt vakmerő mérészletéért, hogy a' nagy proféta ivadékának kezét, megkérni hárkodik, végre a' Hattischeriff előmutatására, melyben a' Szultán e' lépésre megegyezését adja és ezt megerősíti, egészben lecsendesül. Azonban a' szegény férj minden alkalommal utána viszi hitvese papucsait, csak az ő engedelmeből léphet hitvese szobájába, és a' menyaszszonyi ágyba csak alólról csuszhat-bé; palotájában semmi aszszony személyeket nevé szabad tartani, minden előbbi házastársai, még a' házasság előtt tőle elválasztatnak, minden ágyassai elbocsáttatnak. Most a' hosporuson egy pompás palota ké-

szittetik e' szerencsés párnak, hol egy hóna-
pig élnek együtt, azután a' férj valamely fog-
lalatossággal mely a' távolban tartóztatja el-
főg küldetni, és az aszszony atya és férje ha-
talma alol szabadon van bősátva.

Égyiptom és Mehemed Ali.

(végzet)

Mehemed Alinak vagyon egy fija, két
férjhez ment leánya, és egy fiu-unokája, kit
nagy szorgalommal, 's ügyelettel nevelnek.
Égyiptom népe nagyobbára Törökökből és
Arabokból áll, amazok ezeknél sokkal keve-
sebben vannak, 's nem is igen szaporodnak,
midőn ellenben az arab házasságok nagyob-
bára gyümölcsözők; e' mellett az Arab, haj-
lékony és tartós testalkotásu, vidám kedvű,
jó szívű, könnyen formálható szép elmébeli
tehetségű, és szorgalmatos; a' mostani egyip-
tomi bírtok a' syriai, arabiai és áfrikai pusz-
tán, veres és földközi tengerek által szinte
egészen békerítettvén, nagyobb száraz erő-
vel csak Syria északi részén megtámadható;
a' birodalom földje sok helyeken igen termé-
keny fekvése szerencsés; éghajlata elég ked-
vező; az Ali által kezdett újítások pedig sok-
kal előbb vannak haladva, a' II. Mahmud
által, Törökországban kezdettek: és már
éppen ezen adatok teszik egy részét azon ke-
zességnek, mellyen alapul Égyiptomnak jö-
vendője. De mind ezen kedvező környülmé-
nyek mellett-is, hogy valyon az Ali rend-

szabásai és újításai verhetnek é elég mély gyökeret? hogy valyon függetlenségének forma szerénti elesmértetését ki fogja é Ali vivhatni? hogy valyon a' *kajroi történetek* című újság mindenik száma darabja elején látható *pyramis megett feljövő nap* meg fogja é homályosítani az utolsó fertályban lévő félholdat, és a' hoszszu komor éj után egy jó, egy szép napnak Egyiptomra derülendését hitelt érdemlőleg jövendöli é? hogy valyon nállunknál (adja Isten) miveltebb értelmesebb, 's a' *nemzeti egy sziv egy lélek* boldogító hasznát még inkább értő unokáink, magyar hajós kapitánytól vezérlett nemzetünk hajós legények által igazgatott vitorlák szárnyain, vagy hazánk kebeléből ásott köszén ereje által, hazai terményeken égyptomiakat cserélni, vagy ős Egyiptom titkos iratu hagyományait vi'sgálni, 's fejtegetni, Fiuméből Alexándriába vitetve, fognak é egy igaz miveltségű, szabad, és így boldog néppel, nemzeti szellemtől lelkesedett hű nőjeket, Egyiptom élénk Arabjai 's tüzelgő szemű barna szépei között karjaikon vezetgetve, a' Nilus melyéke magos Pálmáji alatt társalkodhatni? és mikor? ezen kérdésekre a' felelet, oly sok más, millióktól ohajtva vártakkal együtt, a' jövendőkkel örökké terhes idő keblében szunyadoz még, de mint minden egyéb, úgy ez is eljövend az idő tejességében.

A. L.

Szabad Székely.